

شورای عالی حوزه علمیہ قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیہ خواهران

محقق

رقیہ ظفری

عنوان:

شفااعت در قرآن و سنت

پایان نامه ها و پژوهش های قرآنی

موسسه معارف اسلامی امام رضا (ع)

تاریخ دفاع: آذر ۸۴

کد تحقیق پایانی:

طبق حقوق مؤلفین کلیه حقوق این پایان نامه محفوظ و مربوط به مؤلف آن می باشد

هرگونه استفاده از مطالب منوط به کسب اجازه از مؤلف می باشد

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

پست الکترونیکی: info@Maaref.ir

پایگاه اطلاع رسانی: www.Maaref.ir

فهرست مطالب :

الف.....	تقدیم
ب.....	تقدیر و تشکر
ج.....	چکیده
.....	شناسه تحقیق (کلیات)
۱.....	مقدمه
۲.....	پیشینه موضوع
۴.....	کلید واژه ها
۶.....	ساختار و محدوده تحقیق
۷.....	روش تحقیق
۸.....	تبیین و اهمیت شفاعت
۱۰.....	فواید و اهداف تحقیق

بخش اول : شفاعت در لغت و اصطلاح

۱۲.....	فصل اول : شفاعت در لغت
۱۳.....	مشتقات شفاعت
۱۳.....	الف - شفع و معنای لغوی آن
۱۵.....	ب - شفیع و معنای لغوی آن
۱۶.....	ج - معنای لغوی شفعه
۱۹.....	فصل دوم : شفاعت در اصطلاح
آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲	

الف - شفاعت در اصطلاح فلاسفه ۲۰

ب - شفاعت در اصطلاح متکلمین ۲۲

ب- ۱ - صدر المتألهین ۲۳

ب- ۲ - امام خمینی (ره) ۲۴

ب- ۳ - علامه طباطبایی (ره) ۲۵

بخش دوم : کلیات شفاعت

فصل اول : حدود و قلم رو شفاعت ۲۷

الف - شفاعت در عوالم ثلاثه ۲۸

ب - شفاعت شامل مغفرت و بالا رفتن مقام است ۳۰

فصل دوم : موانع شفاعت (کسانی که مورد شفاعت واقع نمی شوند) ۳۲

فصل سوم : مدارک شفاعت (اثبات) ۳۸

الف - اجماع عقلاء ۳۹

ب- اثبات شفاعت در قرآن ۴۱

ج- اثبات شفاعت در روایات ۴۲

فصل چهارم : شرایط شفاعت ۴۳

الف - شرایط و قیود سازنده شفاعت ۴۴

ب - چه کسانی صلاحیت شفاعت دارند ؟ (مشفوع له) ۴۴

ج - چه کسانی قادر به شفاعت هستند ؟ (شفیعان) ۴۸

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

فصل پنجم : شفاعت حسنه و خودشناسی ۵۳

بخش سوم : اقسام شفاعت

فصل اول : شفاعت حسنه و سيئه ۵۷

تفاوت شفاعت حسنه و سيئه ۵۹

فصل دوم : شفاعت تکوينی ۶۱

فصل سوم : شفاعت تشریعی ۶۳

الف - شفاعت رهبری ۶۳

ب - شفاعت مغفرت ۶۴

بخش چهارم : شفاعت حسنه در قرآن

فصل اول : آیات نفی شفاعت ۶۸

فصل دوم : اثبات شفاعت پیامبر اسلام در قرآن ۷۴

فصل سوم : اثبات شفاعت سایر پیامبران در قرآن ۷۷

فصل چهارم : اثبات شفاعت امامان در قرآن ۷۹

فصل پنجم : اثبات شفاعت خداوند و چگونگی آن در قرآن ۸۰

بخش پنجم : شفاعت حسنه در روایات

فصل اول : اثبات شفاعت پیامبر در روایات ۸۳

فصل دوم : اثبات شفاعت امامان در روایات ۸۶

فصل سوم : شفاعت حضرت زهرا (سلام الله علیها) ۸۷

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

فصل چهارم : نمونه ای از شفیعان روز قیامت در روایات ۸۹

بخش ششم : شبهات مربوط به شفاعت

۱- وجود شفاعت در ادیان مختلف ۹۱

۲- آیا شفاعت مخصوص پیامبر است ۹۱

۳- شفاعت و جرأت بر گناه ۹۱

۴- محدودیت لطف خداوند ۹۳

۵- شفاعت و عدل الهی ۹۴

۶- شفاعت و تغییر سنت خداوند ۹۴

۷- شفاعت و علم الهی ۹۴

۸- بیهوده و لغو بودن شفاعت ۹۷

بخش هفتم : آراء و نظرات در مورد شفاعت

فصل اول : نظر دانشمندان اسلامی در مورد شفاعت ۹۹

۱- نظریه طنطاوی ۹۹

۲- نظریه اکثریت ۹۹

۳- نظریه صحیح ۱۰۰

فصل دوم : معتزله و شفاعت ۱۰۲

فصل سوم : نظر وهابیت در مورد شفاعت ۱۰۴

دلایل وهابیت بر مخالفت با شفاعت ۱۰۵

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

فهرست منابع ۱۱۱

پیشنادهای عملی ۱۱۴

نتیجه ۱۲۰

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا (ع)

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

پست الکترونیکی: info@Maaref.ir پایگاه اطلاع رسانی: www.Maaref.ir

تقدیم

به کوثر قرآن ، سیده زنان عالم . که شوکت و شکوه آسمانی اش
خورشید را به حقارت کشاند . او که تنهاترین مرد تاریخ را در تارترین
شبهای حاکمیت تحریف ، یآوری کرد . پرده نشینی که ، پرده نشین عدالت
و امامت و مسند نشین ستم ، جور و جاهلیت را ، بی پرده وبی پروا تا
فرجام روزگار فریاد کرد .

زهرا که شفاعتش به دنیا برسد باشد که به فریاد دل ما برسد
یا رب سببی ساز که در روز جزا پرونده ما به دست زهرا برسد

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا (ع)

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸ ، پلاک ۱۲

تقدیر و تشکر

از جناب مستطاب حجة الاسلام و المسلمین آقای محمد رضا جواهری (دامت توفیقاته) که در ویرایش و تنظیم و ترتیب این تحقیق با اشتیاق کامل، نهایت دقت، تدبر و رسیدگی را مبذول داشتند، تشکر و سپاسگزاری می‌نمایم. امید است بیش از این موردالطاف الهی قرار گیرند و نیز از مسئولین گرانقدر مدرسه علمیه بیت الزهرا (س) و مدرسان این مرکز علمی و دوستان و همراهانی که در تصحیح و غلط‌گیری اولیه مساعدت فرمودند و نیز پدر و مادر و تمامی افراد خانواده که به نحوی در به اتمام رساندن این تحقیق یاری نمودند، صمیمانه سپاسگزارم. و سعادت دنیا و آخرت و حسن عاقبت را از خداوند بزرگ برای ایشان مسئلت می‌نمایم.

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا (ع)

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

چکیده

با توجه به اهمیت مسئله شفاعت در بحث عدل الهی و همچنین سوالاتی که در ذهن و فکر برخی افراد، در رابطه با این موضوع وجود، به تحقیق در این رابطه پرداختیم. که در این جا به جهت آشنائی اجمالی با موضوع چکیده ای از آن بیان می شود.

این تحقیق در مجموع از ۷ بخش و چندین فصل هر فصل از چند موضوع فرعی تشکیل شده است. در بخش اول به بررسی معنای لغوی شفاعت پرداختیم. و اینکه شفاعت از «شفع» به معنای زوج و ضد «وتر» می باشد.

و همچنین معنای اصطلاحی آن، که در معانی مختلفی چون همراهی، همکاری فردی با فرد دیگر و یا چیزی با چیز دیگر آمده است. لازم است این مسئله نیز یادآوری شود که در معنای اصطلاحی آن، معنای مورد نظر فلاسفه و متکلفین نیز بیان شده است و نیز در مقامی تحقیق - از آنجا که موضوع آن شفاعت در قرآن و سنت می باشد - نظر مفسرین به طور کامل بیان گردیده.

به جهت آشنایی بیشتر با این موضوع در بخش دوم از همین تحقیق به برخی کلیات اینها بحث اشاره شده است. مانند حدود و قلمرو شفاعت، موانع شفاعت و مفهوم آن و ... که تفصیل آن در متن اصلی خواهد آمد.

نکته جالب توجه که در این بخش به آن اشاره شده این است که؛ شفاعت فقط شامل آخرت نیست. بلکه در دنیا و حتی برزخ نیز امکان وقوع دارد. که با توجه به برخی آیات و روایات اثبات و تبیین می شود. در حالی که آنچه ما از این مسئله در ذهن داریم این است که. شفاعت در آخرت واقع می شود.

همچنین با توجه به منابع مراجعه شده و آیات و روایات بدست آمده. می توان چنین نتیجه گرفت که شفاعت دارای اقسامی می باشد. لذا در بخش سوم این تحقیق به طور مفصل به این بحث

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

پرداخته شده است. و اینکه شفاعت در یک تقسیم بندی ابتدائی و کلی به دو قسمت شفاعت حسنه و سیئه تقسیم می شود که قسم اول آن خود به نوع تکوینی و تشریحی، و نوع دوم آن نیز به دو قسمت مغفرت و رهبری تقسیم می شود. شفاعت تکوینی که در این جهان میان تمام موجودات و علت ها و معلول ها وجود دارد. اما شفاعت تشریحی مختص انسان است که نوع رهبری آن، شامل نجات انسان از عذاب و رسیدن به حسنات، از طریق رابطه معنوی میان افراد می شود. شفاعت مغفرت هم، همان وساطت در مغفرت و عفو و بخشش گناهان است که سرچشمه اصلی آن نیز، رحمت و مغفرت خداوند است.

از مطالب دیگری که در این بخش به آن اشاره شده است، ارتباط میان شفاعت حسنه و خودسازی و خودشناسی و سلامت روانی است. و همچنین اشاره بسیار کوتاهی به آثار تربیتی اعتقاد به شفاعت حسنه.

از آنجا که موضوع اصلی این تحقیق، شفاعت در قرآن و سنت است، لذا در بخش چهارم و پنجم، به ترتیب ابتدا به بررسی آیات و روایات موجود در این زمینه پرداخته شده است. در بخش چهارم با بررسی به عمل آمده، آیات به چهار دسته تقسیم می شوند که عبارتند از: ۱- آیات نفی کلی شفاعت ۲- آیاتی که شفاعت را مختص خداوند می کند. ۳- آیات نفی شفاعت از گروهی ۴- آیات مربوط به شفیعان که از این آیات، شفاعت به اثبات می رسد، هم در خصوص خداوند و هم پیامبر و امامان، فرشتگان، قرآن و اولیاء و شهداء.

در بخش پنجم نیز، به جهت تکمیل بحث قرآنی موضوع، به روایاتی در این زمینه اشاره شده است که گاهی به تفکیک، احادیث بدست آمده در منابع شیعه و اهل سنت و گاهی بدون تفکیک از یکدیگر بیان شده اند. در این بخش نیز شفاعت خداوند، امامان، پیامبر و سایر شفیعان اثبات می شود. از روایات چنین به دست می آید که روایات مربوط به امامان، به دو دسته کلی تقسیم می شوند: ۱- روایاتی که به شفاعت امامان به صورت عام اشاره کرده اند و از آغاز تحت عناوینی چون: علماء و دانشمندان و ... یاد شده است. ۲- روایاتی که به صورت خاص به آنها اشاره شده

است. که این دسته نیز مانند دسته اول به حد تواتر رسیده اند.

آدرس: قم، بلوار شهید منطری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

با وجود چنین آیات و روایاتی محکم و یقین آوری که ، مسئله شفاعت را از امور قطعی و حتمی قرار می دهد ، با این حال هستند افرادی که شبهات و اشکالاتی را به این موضوع وارد کرده اند . لذا در بخش ششم به بررسی این شبهات پرداختیم و تا حد امکان پاسخ آن ، تا از این طریق هم مسئله شفاعت به اثبات برسد و هم یکی از شبهات مهم مربوط به عدل الهی بر طرف گردد . از جمله اشکالاتی که در این زمینه وجود دارد عبارتند از :

۱- شفاعت و تجری بر گناه

۲- شفاعت و محدود بودن لطف خدا .

۳- شفاعت و تغییر سنت الهی .

۴- شفاعت و عدل الهی .

در بخش پایانی این تحقیق نیز ، به بررسی آراء و نظرات دانشمندان در این زمینه و همچنین اشکالات و نظریه های دو فرقه معتزله و وهابیت اشاره شده است . تا از این طریق هم تفاوت آراء و هم نظریه صحیح به دست آید .

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا (ع)

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

کلیات

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا (ع)

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

پست الکترونیکی: info@Maaref.ir

پایگاه اطلاع رسانی: www.Maaref.ir

مقدمه

اعتقاد آن است که ایمان داشته باشی به وحدانیت و یگانگی خداوند و رسالت پیامبر و امامت امامان و باور داشتن به احکامی که فرستاده شده بر پیامبر برای عمل به آن در این دنیا و برداشت نتیجه آن در آخرت .

در یک تقسیم بندی کلی معتقدات دینی را به سه دسته تقسیم می کنند:

آنها که مبنی و اساسش به حکومت عقل است ، یعنی عقل به تنهایی قادر به درک آن خواهد بود مانند اعتقاد بوجود صانع قدیم و عالم و ... و یا اعتقاد بوحدانیت صانع قدیم و عالم . که از اولی به اثبات صانع قدیم و عالم و از دومی به توحید صانع قدیم و عالم، تعبیر می شود .

بعضی دیگر که فقط مبنی و اساسشان بر نقل و تعبد است . مثل جهات مربوط به احکام عملیه از عبادات و معاملات و سیاست . که بر طبق مصالح نفس ، پیامبران دستوراتی را از سوی خداوند برای تهذیب اخلاق و ... می آورند . لذا بعد از اثبات وجود خداوند و اثبات رسالت پیامبران، برای احادی جای شک و تردید و چون و چرا باقی نمی ماند.

برخی دیگر از معتقدات دینی به گونه ای است که می توان به حکم عقل آنها را ثابت کرد . که در صورت اثبات عقلی و حکم شرع ، لازم الاتباع می باشد . مانند مسئله رجعت و بعضی از وقایع و حالات برزخ و قیامت .

شفاعت نیز به عنوان یکی از مزایایی که خداوند متعال برای مؤمنان قرار داده است . از همین دسته می باشد . به این ترتیب که اگر شخص مؤمن ایمان خودش را تا هنگام مرگ حفظ کند و مرتکب گناهی نشود که موجب سلب توفیق و بسوء عاقبت می شود و در یک جمله « اگر با ایمان از دنیا برود به عذاب اخروی مبتلا نخواهد شد . » و گناهان کوچکش به واسطه اجتناب از کبائر بخشوده می شود و گناهان بزرگش به وسیله توبه کامل و مقبول ، آمرزیده می شود . اگر موفق به چنین توبه ای نشد . تحمل گرفتاری و مصائب دنیا باز گناهانش را سبک می کند . و اگر باز هم از آلودگی های گناهان پاک نشد به

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

وسيله شفاعت - که تجلی بزرگترین و فراگیرترین رحمت الهی است - از عذاب دوزخ نجات خواهد یافت.

شفاعت را می‌توان یکی از اصول مهم اعتقادی و کلامی دانست که بیانگر یکی از عنایات و تفضلات خداوند - یعنی عدل الهی - است. بحث «عدل» و مباحث پیوسته و مرتبط با آن از اهمیت و جایگاه والایی در معارف الهی برخوردار بوده و بیان‌کننده رابطه میان خالق و مخلوق است. یکی از اشکالاتی که به این بحث گرفته می‌شود در زمینه «شفاعت» است، که خود از امور مسلم و قطعی در اسلام می‌باشد.

آیا می‌توان پذیرفت که خدا عاذل باشد؛ اما امتی را برگزیند و به واسطه درخواست خاصان خود به سهولت از آنان درگذرد و مواهب و عطایای خود را بر آنان ارزانی بدارد، لکن با انسانهای دیگر با دقت و حدت عمل نماید و وساطت و تقاضای عفو در مورد آنان را نپذیرد؟

برای پاسخ به این اشکال، ابتدا باید معنای صحیح شفاعت را بیان کرد، از نظر لغت و اصطلاح و بیان مشتقات مربوط به آن. همچنین برای روشن شدن جایگاه و اهمیت آن در مسئله عدل باید از اهمیت آن سخن گفت، و نیز باید محدوده و قلمرو آن را مشخص کرد تا انسان به امید فراگیر بودن آن در تمام زوایا، دست به هر عملی نزند. از طرف دیگر از آنجا که «شفاعت» شامل تمام افراد نمی‌شود، بلکه برخی به جهت وجود بعضی عوامل از آن محرومند، باید عوامل و موانع شفاعت نیز ذکر شود.

اثبات شفاعت تکوینی و تشریحی خود منوط به روشن شدن نظر قرآن و سنت در این زمینه است. که آیا قرآن و سنت پیامبر و امامان شفاعت را پذیرفته‌اند یا آن را رد کرده‌اند و یا آنکه آن را مشروط به صفات و ویژگی‌هایی نموده‌اند؟

لذا در این تحقیق برآنیم که شفاعت را در قرآن و سنت مورد بحث و بررسی قرار دهیم و اقسام آن و نظرات و آراء گوناگون که در این زمینه وجود دارد و همچنین شبهات موجود آن را بیان کنیم.

پیشینه مسئله شفاعت

قبل از پرداختن به مسئله شفاعت، بهتر است ابتدا مطالبی در مورد پیشینه این موضوع بدانیم. از متون تاریخی و نیز روایات بزرگان و معصومین برمی‌آید که شفاعت تنها در دین اسلام و میان مسلمانان مطرح نبوده. بلکه در امتیای پیشین نیز جایی برای خود داشته است. در بین آنها نیز برخی

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲